

PIĄTNO (104) *sb n*

o jasne.

sg *N* piątno (20). ◇ *G* piątna (9). ◇ *A* piątno (34). ◇ *I* piątnem (17); -em (3), -(e)m (14). ◇ *L* piątnie (4). ◇ *pl N* piątna (5). ◇ *A* piątna (13). ◇ *D* piątn(o)m (1). ◇ *I* piątny (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. Znak wyróżniający; stigma Vulg, Mącz, Calep, Cn; signum PolAnt, Mącz, Cn; character Calep, Cn; nota Mącz (102) : Character – Piątno, cycha. *Calep* 187a.

Wyrażenie: »piątnem rozeznany« = *nazwany* (1): Té [gwiazdozbiory: *Eridan, Sidła, Wieloryb*] tedy pewnym piątnem świecą rozeznáné: Lecz pod záiacem ciémné y nie miánowané. *KochPhaen* 15.

Przen: O krzyżu, symbolu chrześcijaństwa (4) : A gdyż tákowéy mocy to Piątno Kościoła Bożégo ieft/ [...] dowiedzmy fye co zá Figury ieft/ álbo co zá poštáwá ieft Krzyża tego *OrzQuin* M4; *BiałKat* 246.

Zwrot: »piątnem pieczętować się« (1): Nam chrześcíanom w tym krzyżu poćiechá y chełpá ma być záwždy: tym herbem álbo piątnem pieczętować fye mamy *BiałKat* 246.

Wyrażenie: »piątnem krzyża świętego oznaczony« (1): niemálz dla czego fie bać ludzi tych/ którzy w niewoli fą v Turká: bráčia to wálzy fą: tymże piątnem Krzyża świętégo co y my oznáczeni *OrzJan* 32.

Szereg: »herb albo piątno« (1): *BiałKat* 246 *cf* »piątnem pieczętować się«.

a. Znak wypalony lub wyrzezany na skórze zwierzęcia lub na przedmiocie, świadczący o przynależności (12) :

piątno na czym (3): Piątná na máłlnych fátákách káżdá Dworká ma mieć/ dla fałszu y nieochędożności mleczną *GostGosp* 74, 114, 118.

Zwroty: »piątno [na co] kłaść« [szyk zmienny] (2): *GostGosp* 126; Kładźcie piątná ná fádá *GostCast* 25.

»znakować piątnem« (1): W tenże czás [...] znákowác [...] ná práwym vchu/ Páńfki dobytek: [...] á gdzieby Vrzędnicze/ Páłterfkie/ álbo czeládzi ktoreykolwiek było miedzy Páńfkim/ to ná lewym vchu/ takimże piątnem. *GostGosp* 72.

Szereg: »piątno, (albo) znak« [szyk 3:3] (6): Stigma, Latine nota vel signum, Piątno/ znák/ cechá. *Mącz* 415b, 490a; *Calep* 1005b; W tenże czás fkyory od wśzyftkich odbierác/ znákom/ piątnom fie przypátrowác *GostGosp* 72, 106, 118.

b. Znak na ciele ludzkim (83) : przeto aby byli ludem iego/ chciał mieć piątno ná ciálách ich/ to ieft cíelefné obrzazanié *BiałKat* 13v.

Zwrot: »włóżyć piątno [na kogo]« (1): Y włożył Pan piątno ná Kainá [Et posuit Dominus in Cain signum]/ iz ktoby go kolwiek ználał [!]/ áby go nie zábijał *BibRadz Gen* 4/15.

Szereg: »znak albo piątno« (1): Nád vmárłym nie będziecie rzezáć ciálá wálłégo/ áni iákiego znáku ábo piątná [neque figuras aliquas, aut stigmata] fobie czynić *Leop Lev* 19/28.

Przen [w tym: czyje (40): *G sb i pron* (31), *pron poss* (5), *ai poss* (4)] (71) : iefliże theż nie naydziesz álbo fie nie dowiesz o thym piątnie oleiem náfmárowánym v káżdého z nich *RejAp* 115v, 118, 170v; ktokolwiek Duchá ś. doftáie/ bywa od niego nápiątnowan y náznáczon/ (*marg*) Piątno ná Krzcie. (–).

WujJud 165v, 166, Nn; inne także narody/ á zwałzczá piątnem Chrześciańńkim ozdobione/ wteyże fię iedności zámknęli *SkarJedn* 314.

piątno czego (2): Czudność tedy zwierzchnia prawdziwy znak ieft/ á piątno/ wnętrney dobroci/ iáko piękny kwiat ná drzewie znakiem ieft dobrego owocu *GórnDworz* L15; *SkarKaz* 6b.

Ze zdaniem przydawkowym [iż (2), że (1)] (3): *RejPos* 216; *CzechEp* 393; co cnotá spráwiłá Rodziców/ ich niecnotá wšytko ošzpáciłá. Więć piątno/ że szláhcicy/ lámo im zoštaie/ Zywoť zás niešláchetny/ šzpetnie ie vdáie. *GosłCast* 35.

W charakterystycznych połączeniach: piątno dobroci, miłością piątno chrześcijańskie, nieginące, nowe, święte (4); *piątno Boga Ojca, (Pana) Jezusowe (a. Chrystusowe) (3), pańskie; piątnem ozdobiony*.

Zwroty: »cechować, nacechowany piątnem« [szyk zmienny] (1:2): A wízakož niech šie ciešzú wierni/ iż ie tež Pan wštáwicznie cechuie pyątnem šwięty m swoim/ á krwiá šwá šwięta niewinná *RejAp* 116v, 119, 149.

»piątnem naznaczyć, naznamionowan« [szyk zmienny] (1:1): A což owšzem nád takim káždym/ obáčz iáká pieczęć ma/ ktory ieft náznámionowan šwięty m piątnem iego *RejPos* 124v; *LatHar* 677.

»piątno nosić« = stigmatum portare PolAnt, Vulg [w tym: na sobie (5), na ciele (2), na czole (2)] [szyk zmienny] (12): máło nižey wšlyšyšz gdye šie ci podzyeią/ co opušciwšy Páná šwego boią šie człowieká/ á nošzú piątno iego ná czołach ná šwoich. *RejAp* 121, 118 [2 r.], 129, Dd2v, Dd3v; KOšcioł šwięty/ [...] noši ná šobyie on znak á ono piątno/ z wody á z Duchá šwiętego wczynione/ y wyznawa iż pošlubil mocnie dzieržec wiárę iemu *RejPos* 49, 254; *WujJud* 166; prace mi nikt niech niežádawa. Bo ia piątná páná Iešufowe ná cieie moiem nošzú. *BudNT Gal* 6/19[17]; *ReszList* 180; *WujNT Gal* 6/17.

»piątnem pieczętować« [szyk zmienny] (2): ná Krzćie Pan Bog owce šwoie tym piątnem pieczętuie przez Ducha š. áby tak były od inšzych niewiernych odłáczone *WujJud* 165v; *WujNT* 625.

»włożyć [na kogo] piątno« (1): iuž wiefz iż cie Pan iáko cudzozyemcá powołác raczył do Boštwá šwego [...] á wložyl ná cię znak y piątno šwoie/ ižeš iuž ieft wierna owieczká iego *RejPos* 216.

»jako piątnem znaczyć« (1): miła cnotá [...] Koždego s šwego štádá/ iáko piątnem znáčzy/ Bo bez niey nazacniešy/ káždy šie z ináčzy. *RejZwierz* 115v.

Wyrażenie: »piątno duchowne« (3): O chárákteze álbo piątnie duchownym. *WujJud* 165 marg, L17v; *WujNT* 625.

Szeregi: »cecha abo piątno« (1): [bierzmowanie i kapłaństwo] także iáko y krzešt/ cechę abo piątno ná dušzy zoštáwuią. WujNT 626.

»charakter albo piątno« (3): Pan Bog przez Ducha š. náznacza y pieczętuie dušze náše nieiákiem znakiem ktory cháráktezem álbo piątnem zowá *WujJud* 165v, 165 marg, L17v.

»hasło albo piątno« (1): pan Kryštus [...] yednošć y miłošć špolná/ [...] yákoby zá háflo álbo pyątno šwym krzešćiyánom zoštáwił. *KromRozm I* O4.

»piątno a napis« (1): pomnimy/ czyie piątno á czyy napis nošimy ná šobie/ gdyž nas náznáčzono/ á zápišano gošpodę ná czelech nášzych/ Bogu Oycu/ Synowi/ y Duchu s. *RejPos* 254.

»piątno albo pieczęć« (1): Piątno álbo Pieczęć Boža tá ieft/ že [...] ná wtorym odrodzeniu (to ieft ná krzćie) ktokolwiek Duchá š. doštaie/ bywa od niego nápiątnowan y náznáčzon *WujJud* 165v.

»znak i (a) piątno« [szyk 6:2] (8): *RejAp* [13]v; *GórnDworz* L15; A toć fą znaki páltierzá prawdziwego/ á toć fą iáfne piątná iego/ ktory drzwiami á nie dzyurą włazi do ftádá Páńfkiego *RejPos* 346v, 49, 189v, 216; *SkarŻyw* 2; krzeft ś. [...] dużę okrczonego pieczętuie nieiákim znákem y piątnem duchownym/ ktore nigdy zgładzone być nie może. *WujNT* 625.

a) *W odniesieniu do bestii z Apokalipsy św. Jana i jej wyznawców [w tym: czyje (24): G sb i pron (23), pron poss (1)] (29) : [Duch św. przestrzega wiernych] aby fie ftrzegli tey beftiey y obrázu y piątná iey* *RejAp* 122v, 116, 122, 127v, 129, 135v; Y druga beftya o dwu rogách/ z ziemie wychodząca/ onę forytuie/ przymuśzáiąc obraz iey chwalić/ y mieć piątno imieniá iey. *WujNT Apoc* 13 arg.

W charakterystycznych połączeniach: piątno bestyjej (7), imienia (bestyjej) (2).

*Zwroty: »brać, przyjmować piątno« [w tym: na głowę (1), na rękę (2), na się (2), na czele (2), na rękę (1), na ręce (1)] [szyk zmienny] (6:1): Beftia dwurogáta rofkázuie áby bráli ludzye piątno iey/ ábo ná rękę prawá albo ná głowę/ á ktoby niechciał pomftá groźi. *RejAp* CC3, BB4, 115, 115v, 162v, 163, 167v.*

»nosić piątno« [w tym: na czele (3), na ręce (3), na sobie (2)] [szyk zmienny] (10): Ani będą mieć odpoczynienia we dnie áni w nocy/ ci ktorzy będą chwalić beftią albo obraz iey: albo iż będą nośić piątno imieniá iey. *RejAp* 121v, 116, 121v, 122, 130v, 131v (9); *WujNT* 869.

Wyrażenie: »piątnem nacechowany, naznaczony« [szyk 1:1] (1:1): A niedawnochmy ftyfzeli o drugich/ iż byli náznaczeni piątnem beftiey *RejAp* 117v, 145.

Szeregi: »piątno a(1)bo cecha« [szyk 2:1] (3): *RejAp* 115v; Antychrift przymuśi wśytkie fwe poddáne pewną cechę iákąś ábo piątno nośić/ po ktorymby ie wśyscy poznać mogli *WujNT* 869, Xxxxxv.

»piątno albo imię« (1): A iżby nie fmiál żaden áni kupić áni przedác/ ázby piątno miał/ albo imię beftiey/ albo liczbę imieniá iey. *RejAp* 115.

»znak a piątno« (1): Tu iuż Duch fwięty powieda/ iż wśytki ftany fwiátá tego przywiodłá kthemu/ iż mufteli brác znáki á piątná beftiey oney albo ná práwe ręce fwoie/ albo ná czołá fwoie. *RejAp* 115v.

α. *Znak hańby wypalany złoczyńcom; nota Modrz (9) :*

Zwrot: »włożyć, jest przyłożone [komu] (złe) piątno na twarz« (2): Za then vczinek fłá mv vczyátho dwa palcza y pyathno na thwarzs yeftth mv przilozone *LibMal* 1548/144, 1548/144.

*Wyrażenie: »piątno wypalone noszący« (1): Stigmatici – Gychowani [lege: cechowany] piatna wipalone nofząci. *Calep* 1005b.*

Przen (6) :

Zwroty: »jako piątnem naznaczyć« (1): káżdego to boli/ gdy co tákiego [niedostatek na ciele abo na umyśle] widzi w łobie/ bo mu fie ták zda/ iákoby fámofz przyrodzenie/ tákowym włomkiem iáko iednym piątnem/ iego złość náznáczyło *GórnDworz* Ee8v.

»piątno nosić« (1): Teć [*rany ukrzyżowanego Chrystusa*] fą pięć *Stigmata*, ktorzych nie odnafza od sądu ná łobie nikt/ iedno co iáwny złoczyńca: [...] y to Piątno Cynkowe hániebné/ iáko złoczyńcá zá Polfkę téż nośił *OrzQuin* N2.

»przycisnąć [na kogo] piątno [czego]« (1): Wolę ták/ niż przyćifnąć ná małżonká fwégo Piątno niecnoty méy *GosłCast* 33.

»piątno [*komu*] przypalić« = *notam inurere* *Modrz* (2): zoffalony á vmotány iedwabnym Wenufem/ ledá yáką porwie: fynom á dzyecyom swoim yelli ye the ínadź będzye myał/ takye pyątno przypali/ ktorego nigdy/ [...] wytrzeć áni wyglądzić nye będzye mógł. *GliczKsiąż Bv; ModrzBaz 20v.*

Wyrażenia: »piątno haniebne« (1): *OrzQuin N2 cf* »piątno nosić«.

»piątno włożone« (1): niech fy Litwá z hánby przyrodzónéy y koźdemu Kśiętwnu przyzwoitéy/ wćieczce co rychléy/ [...] niech ktemu ią iáko óstrogá iáka bodźie oné od Philosophów Gréckich ízpátne Piątno/ ná Kśiętwno koźdé Główné włożóné *OrzQuin Qv.*

c. [*Herb:* albowiem piątno nie patrzy na farbę, ani na pole *OrzŻyw 207 (Linde).*

Szereg: »piątno abo herb«: Vmyśliłem z Państw Krolestwá tego Fámilie przednieyſze [...] krotko káżdą z ofobná pod ich Piątny ábo Herby wśpomnieć *PaprHerby 7 (Linde).*]

d. *Znak diakrytyczny* (1) : A w pifaniu tich [é/ è/ ę] wſzytkich tak ſie zachować/ [...] aby znaki na żadnym nie byly [...] wyiawſzy to óftatnié/ które zawždy íwé piątno má niéść. *JanNKarKoch E3v.*

2. *Narzędzie do znakowania:* *cauterium, tudicula* *Mącz;* *cauter, charakter* *Cn* (2) : *Tudicula, instrumentum seu stylus quo vasis signa imprimuntur, Zelázo/ dłuto/ piątno do cechowania kłód/ beczek/ y ynſzych ſędów należące.* *Mącz 467c, 43a.*

Synonimy: **1.** *cech, cecha, karakter, oznaka, pryskowanie, znak, znamię; **2.** *cecha, przykładek.**

Cf [**PIĄDŁO**]